

การสร้างสรรคผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุต น้อมสักการ์ปึงจาพุทเธเจ้า Creation of Works in The Field of Dance Nom Sak Ka Bang Ja Put Ta Jao

พิมพัลัญช์ พลหงษ์^{1*}, พงษ์ยุทธิภักทร นมัสสิลา², ณัฐวุฒิ ทุมอนันต์³,
ณัชชาอร ปะละภา⁴, วชิราภรณ์ บุตรสาร⁵

Pimwalan Polhong^{1*}, Phongyutthichat Namassila²,
Nattawut Tumanan³, Nachchaorn Palapa⁴, Wachiraporn Butsan⁵

Received: March 4, 2024

Revised: August 30, 2024

Accepted: August 31, 2024

¹²³⁴⁵สาขานาฏศิลป์และการละคร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

¹²³⁴⁵Dramatic Arts And Drama Faculty of Humanities and Social
Sciences Maha Sarakham Rajabhat University

^{*}1(E-mail: pimwalanpolhong@gmail.com)

^{*}Corresponding author

²(Email: pongyutthiphatnamassila15@gmail.com)

³(Email: Nattawut130245@gmail.com)

⁴(Email: nadchaonpalapa03@gmail.com)

⁵(Email: wachiraporn3495@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุด น้อมสักการ์เป็งจาพุทธเจ้า เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและสร้างสรรค์ รวบรวม ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา พระไตรปิฎกฉบับล้านนาและล้านช้าง งานวิจัย วรรณกรรมนิทาน วรรณคดีอีสาน กลอนไทย ภาคอีสาน บทสวดมนต์กวีนาฏศิลป์ธรรม สือโซเซียลมีเดีย และลงพื้นที่วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เพื่อสัมภาษณ์ผู้มีความรู้เกี่ยวกับตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ โดยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 ท่าน โดยวิธีการ เลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) พระอาจารย์ธรรมสาธิต เวียงกาหลง ผู้ก่อตั้งวัดพระ ยอดขุนพลเวียงกาหลง และ 2) นางสาวอนัญญา พินิจ กรรมการและเลขาธิการ นิธิสาธิตธรรมานุเคราะห์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และเข้าสู่กระบวนการ สร้างสรรค์นาฏศิลป์ ผลการวิจัยพบว่า 1) วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องตำนาน พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ที่มีความโดดเด่นด้านหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) กระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ ชุด น้อมสักการ์ เป็งจาพุทธเจ้า มีการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า และเรียบเรียง ดนตรีขึ้นใหม่ เพื่อให้มีความแปลกใหม่สำหรับผู้ชม แบ่งการแสดงเป็น 4 ช่วง ช่วงที่ 1 นำเสนอความเป็นมาของวรรณกรรมพื้นบ้านตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ช่วงที่ 2 นำเสนอขบวนแห่ เสลี่ยงผ้าพระบฏพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ จำนวน 5 ผืน และเครื่องสักการะ ช่วงที่ 3 นำเสนอประเพณีเป็งจุตผางประทีป ตีนกาบูชาท้าวขัติยามหาพรหมและประเพณีจุดไฟตุ้มกาเป็นการจุดผางประทีป ตีนกา ช่วงที่ 4 ถวายประทีปและพ้อนสักการะบูชาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

คำสำคัญ : การสร้างสรรค์, นาฏศิลป์, น้อมสักการ์เป็งจาพุทธเจ้า

Abstract

The purpose of this research is to convey folk literature on the legend of the Five Buddhas through the process of creating a performance in the form of dance, Nom Sak Kar Peng Cha Buddha Chao, which is research based on data collection from the study of book documents. Lanna and Lanchang Tripitaka Textbook research Literary Tales Isan literature Thai Isan Poem Moral Prayer Social media and went to the area of Wat Phra Yot Khun Phon Wiang Ka Long, Wiang Ka Long Subdistrict, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province to interview people with knowledge about the legend of the 5 Buddhas by interviewing 2 experts using a specific selection method. The obtained data was then analyzed and entered into the dance creation process. The research results found that 1) folk literature on the legend of the 5 Buddhas that are outstanding in the principles of the teachings of the Lord Buddha, 2) the Yi Peng tradition of lighting the lantern of the Teen Ka worship of Thao Khatika Maha Phrom and the tradition of lighting the fire of Tumka. To guide the creation of works of Isaan folk dance. This will integrate knowledge in research and the creation of works of dance to create value for literature and spread Buddhism in concrete ways.

Keywords : Creation, Dance, Nom sak ka bang ja put ta jao

บทนำ

ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นหรือนิทานพื้นบ้านที่มีโครงสร้าง และเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภัทรกัปนี้จัด

เป็นชาตกนอกนิบาตที่นิยมแพร่หลาย ในสังคมไทยโดยเฉพาะในสังคมล้านนา และล้านช้าง ซึ่งเป็นตำนานที่นิยมเทศน์ในงานประเพณียี่เป็งจุดดวงประทีป ตีงกาบูชาทำวชิตกามหากรรม ประเพณีจุดไฟตูมกา ประเพณีออกพรรษา และ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาถือเป็นบทบาทสำคัญที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมด้าน พระพุทธศาสนา วัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย มีความเชื่อว่า เมืองโบราณเวียงกาหลงเป็นดินแดนพุทธภูมิ เชื่อว่าแม่กาเผือกและพระพุทธเจ้า 5 พระองค์มีอยู่จริง สืบเนื่องจากความเชื่อเรื่องตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ผนวกกับที่ตั้งของวัดที่อยู่ในพื้นที่เมืองโบราณเวียงกาหลงทำให้วัดพระยอด ขุนพลเวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย เป็นพุทธสถานที่มีพันธกิจหลักในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ผ่านวรรณกรรมหรือนิทานพื้นบ้านเรื่องตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

จากการศึกษาคณะผู้สร้างสรรค์พบว่าการเผยแผ่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าฉบับล้านนาและฉบับล้านช้าง ตำนานเรื่องพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ มีในรูปแบบวรรณกรรม พระไตรปิฎก คัมภีร์ใบลานฉบับล้านนาและ ล้านช้าง งานวิจัย วรรณกรรมนิทาน วรรณคดีอีสาน กลอนไทยภาคอีสาน บทสวดมนต์ ภาพนาฏศิลป์และ สื่อโซเชียลมีเดีย แต่ยังไม่พบเห็นการเผยแผ่ในรูปแบบ ของผลงานสร้างสรรค์ด้านนาฏศิลป์ให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งผลงานสร้างสรรค์ ทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน จะเป็นการเผยแผ่ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ของชาวล้านนาและล้านช้างได้เป็นอย่างดีผ่านกระบวนการทำรำที่แปลกใหม่ ฉากอุปกรณ์การแสดง และดนตรีประกอบการแสดงเพื่อเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าฉบับล้านนา ตำนานเรื่องพระพุทธเจ้า 5 พระองค์จากรูปแบบการแสดงสร้างสรรค์นาฏศิลป์พื้น บ้านอีสาน

การสร้างสรรค์ผลงานทางนาฏศิลป์ หรือ นาฏศิลป์สร้างสรรค์ (Choreography) เป็นพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถขับเคลื่อนได้ตลอดเวลาไม่จำกัด

เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของสังคม สามารถก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญต่อเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสิ่งสนับสนุนอันก่อให้เกิดให้เห็นถึงความงดงามในอัตลักษณ์ของชนชาติอย่างเหมาะสม ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศอย่างทั่วถึง และในขณะเดียวกันยังเป็นสิ่งช่วยผลักดันให้เอกลักษณ์นั้นคงอยู่ (ปิ่นเกศ วัชรปาลม, 2559, น.2) การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ จากวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องตำนานพระพุทเจ้า 5 พระองค์ คณะผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้เรื่องของตำนานพระพุทเจ้า 5 พระองค์ โดยศึกษาข้อมูลจากหนังสือ ตำรา พระไตรปิฎกฉบับล้านนาและล้านช้าง งานวิจัยวรรณกรรมนิทาน วรรณคดีอีสาน กลอนไทยภาคอีสาน บทสวดมนต์ภาวนาศีลธรรม สือโซเซียมเดียว และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และนำองค์ความรู้ตำนานเรื่องพระพุทเจ้า 5 พระองค์และวัฒนธรรมของชาวล้านนาและล้านช้าง มาเข้าสู่กระบวนการ การสร้างสรรค์ในรูปแบบที่แปลกใหม่ ได้แก่ กระบวนการทำராอุปกรณ์ประกอบการแสดงและดนตรีในการประกอบในการแสดง เพื่อเป็นการเผยแพร่พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องตำนานพระพุทเจ้า 5 พระองค์ให้เห็นรูปธรรมและเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อถ่ายทอดวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ตำนานพระพุทเจ้า 5 พระองค์ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุด น้อมสักการ์เป็งจาพุทเจ้า

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงสร้างสรรค์ (Qualitative and Creative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งหมด 2 ท่าน โดยวิธีการเลือก

แบบเจาะจง ได้แก่

1) พระอาจารย์ธรรมสาธิต เวียงกาหลง ผู้ก่อตั้งวัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลง ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

2) นางสาวอนัญญา พินิจ กรรมการและเลขานุการนิธิสานิตธรรมานุเคราะห์

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) เครื่องมือบันทึกเสียง เครื่องมือบันทึกภาพ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม ข้อมูลเอกสารต่าง ๆ (Document Research) ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย วรรณกรรม นิทาน วรรณคดีอีสาน กลอนไทยภาคอีสาน บทสวดมนต์ภาวนาศีลธรรมและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องและหัวข้อแนวคิดประกอบด้วย (1) ที่มาของแรงบันดาลใจ (2) แนวคิดการออกแบบการแสดง (3) แนวคิดการออกแบบการนำเสนอการแสดง (4) แนวคิดการออกแบบท่ารำและกระบวนท่ารำ (5) แนวคิดการออกแบบการแปรแถว (6) แนวคิดการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง (7) แนวคิดการใช้พื้นที่ในการแสดง (8) แนวคิดการออกแบบดนตรี (9) แนวคิดการออกแบบเครื่องแต่งกาย (10) แนวคิดการออกแบบการแต่งหน้า (11) แนวคิดการออกแบบแสงในการแสดง และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ และการกำหนดหัวข้อแนวคิด ประกอบด้วย (1) ที่มาของแรงบันดาลใจ (2) แนวคิดการออกแบบการแสดง (3) แนวคิดการออกแบบการนำเสนอการแสดง (4) แนวคิดการออกแบบท่ารำและกระบวนท่ารำ (5) แนวคิดการออกแบบการแปรแถว (6) แนวคิดการใช้อุปกรณ์ประกอบการ

แสดง (7) แนวคิดการใช้พื้นที่ในการแสดง (8) แนวคิดการออกแบบดนตรี (9) แนวคิดการออกแบบเครื่องแต่งกาย (10) แนวคิดการออกแบบการแต่งหน้า (11) แนวคิดการออกแบบแสงในการแสดง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่าการเผยแพร่ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉบับล้านนาและฉบับล้านช้าง ตำนานเรื่องพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ มีในรูปแบบวรรณกรรม พระไตรปิฎก คัมภีร์ไบเบิลฉบับล้านนาและล้านช้าง งานวิจัยวรรณกรรมนิทาน วรรณคดีอีสาน กลอนไทยภาคอีสาน บทสวดมนต์ภาวนาศีลธรรมและ สือโซเซียลมีเดีย แต่ยังไม่พบเห็นการเผยแพร่ในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ด้านนาฏศิลป์ให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน กล่าวถึงวรรณกรรมล้านนาเรื่องตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ที่เผยแพร่ในวัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลงที่มีลักษณะพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ตามคติความเชื่อดั้งเดิมในแบบแม่กาเผือกและพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ในสมัยต้นปฐมกับ มีพญากาเผือก 2 ตัว ผัวเมียทำรังอยู่ที่ต้นมะเดื่อริมฝั่งแม่น้ำคงคา อันเป็นธรรมชาติสถานที่รื่นรมย์ ในเวลาต่อมาพระโพธิสัตว์ได้ทรงปฏิสนธิเกิดในครรภ์แม่พญากาเผือกพร้อมกันถึง 5 พระองค์จนเมื่อครบไตรมาสแม่กาเผือกก็เกิดออกไข่ ณ ที่รังต้นมะเดื่อจำนวน 5 ฟอง (สถานที่นี้ในกาลต่อมาเรียกชื่อว่า วัดพระเกิด) แม่กาเผือก คอยเฝ้าฟักดูแลรักษาไข่ด้วยความทะนุถนอมเป็นอย่างดี ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พญากาเผือกได้ออกไปหากิน ถิ่นแดนไกลได้ไปถึงสถานที่หนึ่งอันอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณธรรมชาติ พืชพรรณธัญญาหารแม่กาเผือกได้ผลิตเพลิ้นหากินอาหาร ชื่นชม ธรรมชาติอันรื่นรมย์จนมืดค่ำ พอตีฝนตกฟ้าคะนองพายุใหญ่พัดกระหน่ำทำให้มืดครึ้มทั่วไปหมด ทำให้พญากาเผือกหา

หนทางออกไม่ถูกจึงหลงในบริเวณสถานที่นั้น (สถานที่นั้นต่อมาจึงได้ชื่อว่า เวียงกาหลง) แม่กาเผือกได้พักอยู่ที่เวียงกาหลงคืนหนึ่งรุ่งอรุณเบิกฟ้าแม่กาเผือกจึงรีบลาบินกลับสถานที่พัก ณ ที่รังต้นมะเดื่อริมฝั่งแม่น้ำแต่ปรากฏว่ากิ่งไม้มะเดื่อ ที่ทำรังได้ถูก ลมพายุใหญ่พัดหักล้มลงไปในแม่น้ำ แม่กาเผือกตกใจรีบบินลาลาหลุกไขว่ทั้ง 5 ฟองในแม่น้ำ แต่อนิจจาหาเท่าไรก็ไม่พบ แม่กาเผือกพยายามหาไขลูของ ตนไปในทุกสถานที่ ตามลำนน้ำจนเหนื่อยอ่อนเมื่อยล้าด้วยความโศกเศร้าเสียใจ ในความรักลูกอย่างสุดซึ้ง จึงไม่สามารถระงับความอาลัยทุกข์ได้ ในที่สุดก็สิ้นใจ ตายไปอย่างน่าสงสาร ด้วยอาณิสสส์ที่มีความเมตตารักลูกอันบริสุทธิ์ ลูกของแม่กาเผือกเป็น พระโพธิสัตว์ถึง 5 พระองค์ จึงเป็นบุญกุศลหนุนส่งให้แม่กาเผือก ตายไปเกิดอยู่แดนพรหมโลกชั้นสุธาวาส มีวิมานทองคำสดใสบริสุทธิ่งดงาม ตระการตาได้พระนามชื่อว่า “ขัตติกามหาพรหม” จักได้เป็นผู้ถวายอภิวรรคบูชา บวชแก่ลูกทั้ง 5 พระองค์เมื่อได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนไขทั้ง 5 ได้ ถูกลมพัดตกน้ำไหลไปในสถานที่ต่าง ๆ ไขฟองที่ 1 แม่ไก่เก็บไปดูแลรักษา ไขฟองที่ 2 แม่นาคราชเก็บไปดูแลรักษาไขฟองที่ 3 แม่เต่าเก็บไปดูแลรักษา ไขฟองที่ 4 แม่นาคเก็บไปดูแลรักษาไขฟองที่ 5 แม่นาคเก็บไปดูแลรักษาครั้งในกาลเวลาต่อมา พระโพธิสัตว์ ทั้ง 5 ก็ประสูติออกจากไขทั้ง 5 ปรากฏเป็นมนุษย์รูปร่างสวยสด ดั่งงามทั้ง 5 พระองค์ ในเวลาเดียวกันตามลำดับของแม่เลี้ยงทั้ง 5 ที่นำไข่ไปเก็บ ดูแลรักษาพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ได้เจริญเติบโตอยู่กับแม่เลี้ยงด้วยความกตัญญูจึงรู้ ทำหน้าที่ทุกอย่างทดแทนบุญคุณแม่เลี้ยงเป็นอย่างดีจนถึงอายุได้ 12 ปี ด้วยบุญ กุศลเกาหนุนส่งก็มีจิตคิดที่จะออกบวชเนกขัมมบารมีเป็นฤาษีอยู่ในป่าจึงได้อาลา แม่เลี้ยงของตนเหมือนกันทั้ง 5 พระองค์ ฝ่ายแม่เลี้ยงถึงจะมีความรักความอาลัย ให้ลูกสักเพียงใด แต่ก็ไม่ขัดความประสงค์เจตนา ที่เป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ของ ลูกจึงได้อนุญาตให้ลูกไปบวชเป็นฤาษีบำเพ็ญบารมีอยู่ในป่าด้วยความอนุโมทนา ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ของพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์ ที่มุ่งมั่นจะบำเพ็ญบารมี พระโพธิญาณเพื่อเป็นพระพุทธเจ้าโปรดสัตว์โลก ให้พ้นจากกองทุกข์ภัยใน

วิญญูสงสารแม่เลี้ยงทั้ง 5 เห็นปณิธานอย่างนั้น จึงฝากนามของแม่เลี้ยงไว้กับลูกเพื่อเป็นอนุสรณ์ ตำนานไว้มากต่อไปในภาคหน้าเมื่อลูกได้ตรัสรู้เป็นพุทธเจ้าโปรดโลกแล้วตามลำดับ มีพระนามดังนี้ องค์ที่ 1 มีพระนามว่าพระกกุสันโธ เพราะตามนามแม่เลี้ยงที่เป็นไก่ องค์ที่ 2 มีพระนามว่า พระโกนาคมนเพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นนาค องค์ที่ 3 มีพระนามว่า พระกัสสปเพราะตามนามแม่เลี้ยง เป็นเต่า องค์ที่ 4 มีพระนามว่า พระโคตมเพราะตามนามแม่เลี้ยงเป็นโค องค์ที่ 5 มีพระนามว่า พระศรีอริยเมตไตรยเพราะตามนามแม่เลี้ยงที่เป็นราชสีห์ บทสวดมนต์ ถาวรา - ศีลธรรม (เมืองวัฒนธรรมเวียงกาหลง, 2565)

การสร้างสรรคผลงานการแสดงชุด น้อมสักการะปึงจาพุทธเจ้าผู้สร้างสรรค์ ได้ดำเนินการดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายมาวิเคราะห์ในเนื้อหา พบว่าเรื่องราวในวรรณกรรม ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ที่มีความโดดเด่นด้านหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงประเพณีปึงจุดผางประทีปตีนกาบูชาทั่ว ฆติกามหาพรม และประเพณีจุดไฟตุ้มกา

2) กระบวนการสร้างสรรค์ประกอบด้วย (1) ที่มาของแรงบันดาลใจ (2) แนวคิดการออกแบบการแสดง (3) แนวคิดการออกแบบการนำเสนอการแสดง (4) แนวคิดการออกแบบท่ารำและกระบวนท่ารำ (5) แนวคิดการออกแบบการแปรแถว (6) แนวคิดการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง (7) แนวคิดการใช้พื้นที่ในการแสดง (8) แนวคิดการออกแบบดนตรี (9) แนวคิดการออกแบบเครื่องแต่งกาย (10) แนวคิดการออกแบบการแต่งหน้า (11) แนวคิดการออกแบบแสงในการแสดง

3) นำเสนอการแสดงในรูปแบบของการฟ้อนสักการะพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ประเพณีปึงจุดผางประทีปตีนกาบูชาทั่ว ฆติกามหาพรมและประเพณีจุดไฟตุ้มกา ในรูปแบบการแสดงวัฒนธรรมร่วมระหว่างล้านนาและล้านช้าง ผู้

สร้างสรรค์ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้สร้างสรรค์ ได้นำคำแนะนำมาวิเคราะห์และออกแบบการแสดง ดังนี้

การแสดงแบ่งเป็น 4 ช่วง

ช่วงที่ 1 ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอบอกเล่าถึงประวัติความเป็นของ วรรณกรรมพื้นบ้าน ตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ จำนวนนักแสดง 3 คน เป็นการเกริ่นถึงความเป็นมาถึงตำนานพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ การแต่งกายใน รูปแบบล้านนาและล้านช้างผสมผสานได้อย่างลงตัวและทำนองเพลงที่ผสมผสานล้านนาและล้านช้างเข้าด้วยกัน

ช่วงที่ 2 ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอในรูปแบบขบวนแห่ เสด็จผ้า พระบุญพระพุทเจ้า 5 พระองค์ จำนวน 5 ผืน และเครื่องสักการะ เช่น ต้น บายศรี พานดอกไม้ ชันดอก ผางประทีปตีนกา ตูมกา นักแสดงจำนวน 39 คน การแต่งกายในรูปแบบล้านนาและล้านช้างผสมผสานได้อย่างลงตัวและทำนอง เพลง ที่ผสมผสานล้านนาและล้านช้างเข้าด้วยกัน

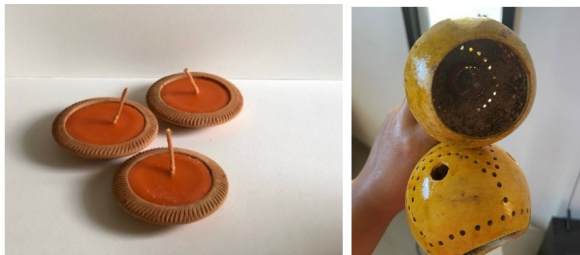
ช่วงที่ 3 ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอถึงประเพณีเป็งจุตผางประทีป ตีนกาบูชาข้าวขมิ้นกามหาพรมและประเพณีจุดไฟตูมกา เป็นการจุดผางประทีป ตีนกา ผนวกกับบทเพลงทำนองเพลงที่มีหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าและบทสวดพระพุทธเจ้า 5 องค์

ช่วงที่ 4 ถวายประทีปและพ้อนสักการบูชาพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ อุปกรณ์ประกอบการแสดง

การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้สร้างสรรค์ใช้อุปกรณ์ประกอบการ แสดงในช่วงที่ 2

การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้สร้างสรรค์ใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงในช่วงที่ 3

ภาพที่ 2 อุปกรณ์ประกอบการแสดง
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

รูปแบบเครื่องแต่งกาย

รูปแบบการแต่งกายแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. เครื่องแต่งกายของนักแสดงชายและหญิง
2. เครื่องแต่งกายของผู้ถืออุปกรณ์

ภาพที่ 3 เครื่องแต่งกาย
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

การออกแบบท่ารำและกระบวนท่ารำ

คณะผู้สร้างสรรค์มีแนวคิดที่จะนำกระบวนท่ารำนานาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานและกระบวนท่ารำนานาฏศิลป์พื้นบ้านล้านนา มาผสมผสานเป็นวัฒนธรรมร่วมในการแสดงผลงานทางด้านนาฏศิลป์ให้มีความแปลกใหม่ไม่ซ้ำใคร

รูปแบบการแต่งหน้า

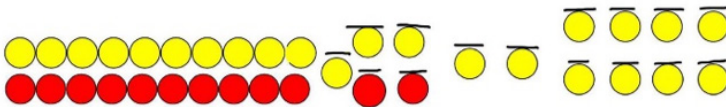
รูปแบบการแต่งหน้าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้นักแสดงสวยงามรูปแบบการแต่งหน้าแบ่งออกเป็น 2 แบบคือ ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ได้แก่ การแต่งหน้าฝ่ายหญิง แต่งหน้าแบบระบำรำฟ้อนทั่วไป และการแต่งหน้าผู้ชาย แต่งหน้าแบบธรรมชาติ

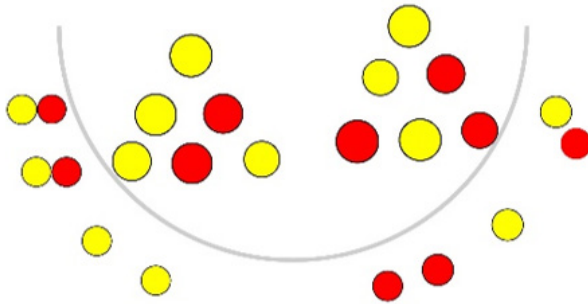
ภาพที่ 4 การแต่งหน้าชายและหญิง
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

ลักษณะการแปรแถว

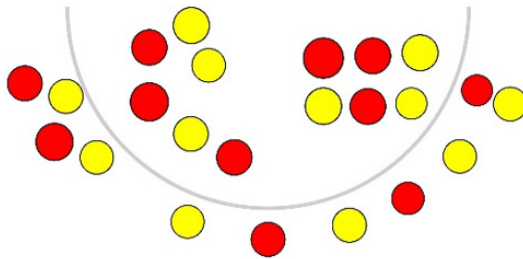
การแปรแถว ผู้สร้างสรรค์มีแนวคิดในการใช้แถวที่ไม่ซับซ้อน มีความสวยงามมองเห็นนักแสดงเห็นกระบวนท่าเราได้ชัดเจน ดังนี้

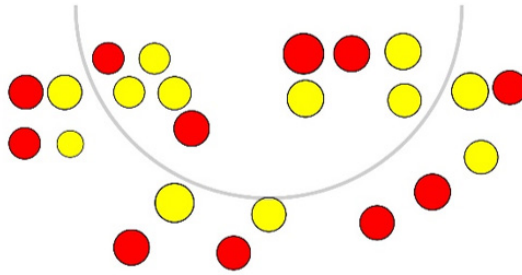
ภาพที่ 5 แถวที่ 1
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

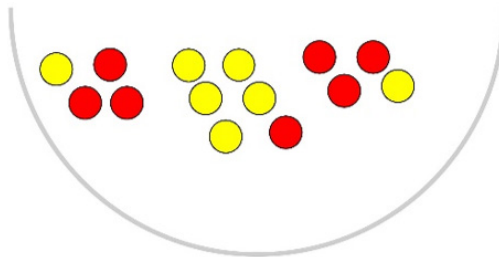
ภาพที่ 6 แถวที่ 2
 ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

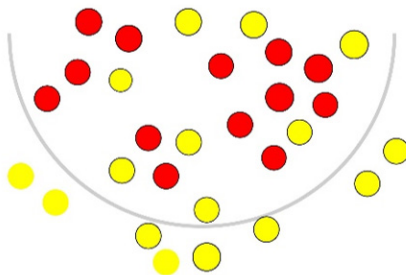
ภาพที่ 7 แถวที่ 3
 ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

ภาพที่ 8 แถวที่ 4
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

ภาพที่ 9 แถวที่ 5
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

ภาพที่ 10 แกวที่ 6
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

การออกแบบเนื้อร้องทำนองเพลงสำหรับการแสดง

ผู้สร้างสรรค์ได้แต่งทำนองและประพันธ์เนื้อร้องขึ้นมาใหม่ ดังนี้
ช่วงที่ 1 (เพลง) ช่วงที่ 2 (ดนตรีแท้) ช่วงที่ 3 (สรภัญญะ)

ภาพที่ 11 การแสดงชุด น้อมสักการเป็งจาพุทธเจ้า
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์ (2567)

สรุปผล

การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ชุด น้อมสักการ์เบิ่งจาพุทธเจ้า เป็นการนำเสนอวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่อง ตำนานพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ เรื่องราวในวรรณกรรมตำนานพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ มีความโดดเด่นด้านหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงประเพณีเบิ่งจุดผางประทีปตีนกาบูชาท้าวขตีกามหาพรหม และประเพณีจุดไฟตูมกา เพื่อบูชาพุทธองค์กระบวนการสร้างสรรค์ประกอบด้วย (1) ที่มาของแรงบันดาลใจ (2) การออกแบบการแสดง (3) การออกแบบการนำเสนอการแสดง (4) การออกแบบท่ารำและกระบวนการท่ารำ (5) การออกแบบการแปรแถว (6) การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง (7) การใช้พื้นที่ในการแสดง (8) การออกแบบดนตรี (9) การออกแบบเครื่องแต่งกาย (10) การออกแบบการแต่งหน้า (11) การออกแบบแสงในการแสดง นำเสนอการแสดงในรูปแบบของการฟ้อนสักการะพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ประเพณีเบิ่งจุดผางประทีปตีนกาบูชาท้าวขตีกามหาพรหมและประเพณีจุดไฟตูมกา การแสดงแบ่งเป็น 4 ช่วง ช่วงที่ 1 ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมพื้นบ้าน ตำนานพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ช่วงที่ 2 ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอในรูปแบบขบวนแห่ เสด็จผ้าพระบฏพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ ช่วงที่ 3 ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอถึงประเพณีเบิ่งจุดผางประทีปตีนกาบูชาท้าวขตีกามหาพรหม และประเพณีจุดไฟตูมกาเป็นการจุดผางประทีปตีนกาบูชาช่วงที่ 4 ถวายประทีป และฟ้อนสักการะบูชาพระพุทธรเจ้า 5 พระองค์ การสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้ เป็นการถ่ายทอดวรรณกรรมให้อยู่ในแบบนาฏกรรมเพื่อให้ผู้ชมได้เห็นภาพเรื่องราวในวรรณกรรมอย่างเป็นรูปธรรมได้

อภิปรายผล

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงชุด น้อมสักการ์เป้งจาพุทเจ้า ได้รับแรงบัลดาลใจจากวรรณกรรมพื้นบ้าน เรื่องตำนานพระพุทเจ้า 5 พระองค์ ซึ่งในวรรณกรรมกล่าวถึงพระพุทเจ้า 5 พระองค์ และเรื่องราวต่างๆที่สอดแทรกคติธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทเจ้า ผู้สร้างสรรคจึงมีความสนใจที่จะนำเสนอเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม รวมถึงแฝงคติสอนใจและข้อคิดออกมาในรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานมีการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย การแต่งหน้า และเรียบเรียงดนตรีขึ้นใหม่เพื่อให้มีความแปลกใหม่สำหรับผู้ชม และใช้นักแสดงทั้งหมด 39 คน แบ่งออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 ผู้สร้างสรรคต้องการนำเสนอบอกเล่าถึงประวัติความเป็นของ ตำนานพระพุทเจ้า 5 พระองค์ จำนวนนักแสดง 3 คน เกริ่นถึงความเป้งมาถึงตำนานพระพุทเจ้า 5 พระองค์ ช่วงที่ 2 ผู้สร้างสรรคต้องการนำเสนอในรูปแบบขบวนแห่ เสี่ยงผ้าพระบฏพระพุทเจ้า 5 พระองค์ และเครื่องสักการะนักแสดงจำนวน 39 คน ช่วงที่ 3 ผู้สร้างสรรคต้องการนำเสนอถึงประเพณีเป้งจุดผางประทีปตืนกาบูชาท้าวขตีกามหาพรมและประเพณีจุดไฟตูมกาเป็นการจุดผางประทีปตืนกา ผนวกกับบทเพลงทำนองเพลงที่มีหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทเจ้าและบทสวดพระพุทเจ้า 5 พระองค์ ช่วงที่ 4 ถวายประทีปลอยโคมและพ้อนสักการะบูชาพระพุทเจ้า 5 พระองค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์วัลลย์ พลหงษ์ (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์วรรณกรรมสินไซเพื่อกำหนดแนวความคิดในการสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์พบว่าเนื้อหาของวรรณกรรมสามารถนำมาเป็นแนวความคิดในการสร้างสรรคผลงานทางนาฏศิลป์ได้หลายประเด็น และนำมาพัฒนาต่อยอดเผยแพร่ในรูปแบบผลงานสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ เนื่องจากการศึกษาทางนาฏศิลป์นับเป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์และธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ผู้สร้างสรรคผลงานสามารถนำแนวคิดดังกล่าวเป็นตัวกำหนดทิศทางการสร้างสรรคผลงาน

โดยใช้แนวคิดเป็นกรอบกำหนดทิศทางในการสร้างสรรค์ คัดเลือกนักแสดงที่มีทักษะทางนาฏศิลป์ นอกจากนี้รูปร่างและลักษณะทางกายภาพของนักแสดงต้องสอดคล้องกับตัวละคร สิ่งสำคัญคือมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดในการแสดงเพื่อให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของการแสดงออกมาได้วิเคราะหฺหากลวิธีในการรํ้าที่สอดคล้องได้อย่างเหมาะสม ศึกษาท่ารํ้าต้นแบบและท่ารํ้าประเภทอื่น ๆ เช่น ท่ารํ้าพื้นบ้านอีสาน ท่ารํ้าดิบตามธรรมชาติ ท่ารํ้าดิบตามคำร้อง ท่าทางตามธรรมชาติในการละเล่น และท่ารํ้าที่สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการของผู้สร้างสรรค์เพื่อสื่อความหมายของการแสดงให้มีความชัดเจนมากขึ้นตามหลักทฤษฎีการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีทางศิลปะเรื่องความกลมกลืน และดุลยภาพที่สอดคล้องกับแนวคิดในการแสดงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างสรรคฺจากเครื่องดนตรีประกอบเช่น วงโปงลาง วงกันตรึม และเครื่องดนตรีสากลนำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ รูปแบบจังหวะมีตั้งแต่ ช้า ปานกลาง และเร็ว เพื่อเสริมอรรถรสในการแสดงออกแบบเครื่องแต่งกายให้สะท้อนเอกลักษณ์สอดคล้องกับแนวคิดในการแสดง และไม่เป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวของร่างกาย องค์ประกอบสีและลวดลายควรศึกษาความหมายให้ชัดเจนสัมพันธ์กับแนวคิดของการแสดง ศึกษารูปแบบและความหมายของหลักทฤษฎีการเคลื่อนไหวและการใช้พื้นที่ ลักษณะการเคลื่อนไหวที่มีความสำคัญในการกำหนดตำแหน่ง ขนาดและทิศทาง โดยออกแบบให้มีความเหมาะสมกับขนาดพื้นที่บนเวทีการเคลื่อนไหวของนักแสดง ต้องมีความสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชม เพื่อเสริมคุณค่าในการแสดงมากยิ่งขึ้นอุปกรณ์ประกอบการแสดงต้องสอดคล้องเหมาะสมและส่งเสริมเพื่อสื่อให้เห็นถึงแนวคิดในการแสดง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนาภัทร วงศ์โรจนภรณ์ (2562) ได้กล่าวถึงตำนานพระเจ้าห้าพระองค์เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีโครงสร้างและเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ในภัทรกัปจัดเป็นชาดกนอกนิบาตที่นิยมแพร่หลายในสังคมไทย โดยเฉพาะในสังคมหลายภูมิภาค

เนื่องจากเชื่อกันว่าหากได้ฟังนิทานชาดกจะได้บุญมหาศาลและได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอาริย์เป็นตำนานที่นิยมเทศน์ในงานประเพณีเป็งจูดประทีปดินกาและประเพณีเทศน์แม่กาเผือก จึงมีบทบาทสำคัญที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนาวัดพระยอดขุนพลเวียงกาหลงจังหวัดเชียงรายเป็นพุทธสถานที่มียุทธกิจหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งผู้เกี่ยวข้องของวัดต่างมีความเชื่อว่าเมืองโบราณเวียงกาหลงเป็นดินแดนพุทธภูมิ และเชื่อว่าแม่กาเผือกและพระเจ้า 5 พระองค์มีอยู่จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป สามารถนำวรรณกรรมที่น่าสนใจมาตีแผ่ในเรื่องหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประเพณีเป็งจูดนางประทีปดินกาบูชาท้าวขัติยมาหาพรมและประเพณีจุดไฟตุ้มกา ผ่านการนำเสนอในรูปแบบของผลงานการสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์
2. นาฏยนิพนธ์สร้างสรรค์ ชุดน้อมสักการ์เป็งจาพุทธเจ้า เป็นผลงานวิจัยสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่สามารถนำไปถ่ายทอดให้เกิดความรู้ และช่วยส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมไทยได้

บรรณานุกรม

- ชนาภัทร์ วงศ์โรจนภรณ์. (2562). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพระพุทธเจ้าห้าพระองค์: กรณีศึกษาวัดพระยอดขุนพล จังหวัดเชียงราย. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 15(2), 178-180.
- พระอาจารย์ธรรมสาธิตเวียงกาหลง. (2566). *หนังสือบทสวดมนต์ภาวนาศิลธรรมเมืองวัฒนธรรมเวียงกาหลง*. เชียงราย: มูลนิธิสาธิตธรรมานุเคราะห์เวียงกาหลง.

พิมพ์วิญญ์ พลหงษ์. (2564). การวิเคราะห์วรรณกรรมสั้นไซเพื่อกำหนดแนว
ความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์. วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 12(1), 124.